

173. Hajdúböszörmény, Ficsori-tő dűlő

(Hajdú-Bihar megye) R, Szk

Az épülő M35 autópálya nyomvonalán fekvő 1. sz. lelőhely megelőző feltárását 2005 júliusában folytattuk. A 2004-ben megkezdett kutatás második ütemeként feltártuk a tiszapolgári kultúra temetőjétől É-ra észlelt régészeti jelenségeket. A főként gödrökből álló településrészlet és az előző évi temető között egy 50–60 m széles, vizenyős, mocsaras mélyedés osztja két részre a lelőhelyet. Az objektumok egy 60×70 m-es kiemelkedésen helyezkedtek el. Leletanyaguk alapján két korszakba soroltuk őket.

A rézkori településből kizárólag a nagyobb méretű agyagkitermelő gödröket és a kisebb tárológödröket tudtuk kibontani. A 21 gödrökből a nagy mennyiségű kerámia- és kőanyag mellett kiemelkedő az állatcsontok, különösen az agancsok száma, melyek egészben és darabolva, megmunkálva egyaránt előfordultak.

A vaskori, szkíta települést 9 gödör, 2 körárok és egy földbe mélyített ház képviselte. A ház mellett fekvő körárkokból szegényes kerámia került elő, a 9–10 m átmérőjű, 25–30 cm mély körárkokon belüli terület bolygatatlan volt, beásásnak nyomát nem találtuk. A vaskori leletanyag többségét inkább a gödrökben találtuk, amelyek egyaránt tartalmaztak gyenge minőségű házikerámiát és korongolt, felfényezett felületű árut is.

A két korszak települése azonos területen fekszik, de a rézkori objektumok csak a kiemelkedés magasabb részét fedték le, míg a vaskor folyamán az alacsonyabban fekvő zónát is belakták, vagyis a rézkorhoz képest egy szárazabb, alacsonyabb talajvízszintű periódussal lehet számolni a szkíta megtelepedés időszakában.

Munkatársak: az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

KOVÁCS KATALIN – MÁRKUS GÁBOR – VÁCZI GÁBOR

174. Hajdúböszörmény, Földesi-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Á

2005. július 18. és augusztus 31. között megelőző feltárást végeztünk a Hajdúböszörmény és Debrecen között nagyjából félúton, a 35. sz. úttól kb. 5 km-re Ny-ra, a valamikor vízjárta K–Ny-i irányú Brassó-ér É-i partján fekvő lelőhelyen (M35-II. 7.). A nyomvonal szélességében mintegy 200 m hosszan tisztítottuk meg a felszínt, és ennek teljes hosszában igen intenzív szarmata (római császárkor, Kr. u. 2–4. sz.) és Árpád-kori (11–13. sz.) emlékekre bukkantunk. Feltártunk néhány lakóépületet, szabadtéri kemencéket és egy kutat; összesen mintegy 161 objektumot.

KOLOZSI BARBARA

175. Hajdúböszörmény, Fülöp-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) Sza

2005. június 15-én az épülő M35. sz. út nyomvonalán, a 25+625–25+760 km-szelvények közötti szakaszon a fris-

sen lehumuszolt felületen régészeti jelenségeket észleltünk (M35 28. lh.). A földmunkák leállítását július 28. és szeptember 2. között végeztük el a leletmentést, melynek során 140 régészeti objektumot tártunk fel. Ezek közül 139 római császárkori (szarmata) és 1 újkori. A lelőhely É-i szélén egy nagyméretű, ovális, mély, tagolt fenekű gödrökből és a déli oldalánál levő közepes méretű kemencéből álló szarmata műhely került napvilágra. A kerek, agyagból tapasztott, vörösre égett kemence platniját egy alkalommal megújították. Mind a két kemenceplatni kerámia-darabokkal volt kitapasztva. A többi 138 objektum gödör, verem volt. A tárolóvermek zöme nagy vagy közepes méretű, mély, méhkas alakú. Az egyikben 8–10 kutya összekeveredett csontvázát figyeltük meg; a szintén méhkas alakú, mély, nagyméretű verem betöltésének felső 60 cm-e kizárólag nagyméretű, vastag áglenyomatos, másodlagosan megégett paticsdarabokból állt. Az előkerült leletek mennyisége alapján egy nagyméretű kemence, vagy egy épület omladékával töltötték fel a vermet. A szarmata kori objektumok zöme leletgazdag volt, nagyobb tárolóedények töredékei kerültek elő szép számmal. A leletmentés során a kerámiatöredékek mellett őrlőkő- és fenőkődarabok, orsókorongok, néhány vaseszköz töredéke, nagy mennyiségű állatcsont, paticsdarab került napvilágra. A szarmata objektumok a lelőhely szélein és a közbe eső terület néhány pontján sűrűsödtek. A lelőhely kiterjedését sem az észleléskor, sem a feltárás során nem sikerült behatárolni.

SZOLNOKI LÁSZLÓ

176. Hajdúböszörmény, Három halmi iskola (Pelyhe-tanya)

(Hajdú-Bihar megye) Sza, A

Az épülő M35 autópálya nyomvonalába eső 13. sz. lelőhelyen a 2003-ban félbeszakadt feltárást folytattuk 2005-ben, összesen 8172 m² felületen. A nyomvonal teljes szélességében, mintegy 170 m hosszan húzódó szelvényünkben a korábbi leletmentés során már megismert Kr. u. 4. századi, kései szarmata falu folytatódott. A feltárt terület keleti-középső harmadát egy, a nyomvonalra szinte merőlegesen húzódó, lankás dombhát keresztelte, amelyen a település lakóövezetét sikerült megtalálnunk. Ebben a sávban elsősorban kis, négyszögletes, félig földbe ásott, cölöpszerkezetes házak alapjait, a hozzájuk tartozó tárolóvermeket, valamint munka- és szemetesgödörként hasznosított agyaggyerögödröket tártunk fel. A házak között helyenként külső kemencéket és füstölőket találtunk. Számos gödör betöltéséből került elő a helyi fémművesség meglétére utaló vassalak (kohósalak) is. A lelőhelyen előkerült fémtárgyak közül említést érdemel egy ívelt pengéjű vaskés, melynek fából készített nyele is jó állapotban maradt meg.

A lakóövezettől nem teljesen elkülönülve, a dombhát alacsonyabban fekvő részein helyezkedtek el az egykori falu kútjai, amelyek közül az idei ásatás során mint-

egy húszat tártunk fel. Egy nagyméretű, mély kútnak sikerült megtalálnunk és dokumentálnunk fából készült bélését is. A négyszögletes kútna sarkaiban függőleges tartóoszlopokat helyeztek el, melyekbe 80–100 centiméterenként vízszintesen elhelyezkedő farudakat csapoltak. Ezek a farudak tartották a kútna bélésül szolgáló, függőlegesen álló, 40–50 cm széles, vastag, hasított tölgyfadeszkákat.

A kutak és házak közötti teret helyenként keskeny árkok rendszere hálózta be. A szelvény Ny-i harmadában elértük a falu szélét; ebben a részben csupán a telep kerítő, nagyméretű árkok húzódtak. Ez a terület mélyebben fekszik, feltehetően gyakran víz alá került, így tartós betelepülésre nem volt alkalmas.

A humuszosítás során fémkereső műszerrel többször átvizsgáltuk az eltávolításra kerülő, szántott talajréteget, és nagy mennyiségű római bronz- és ezüstérmét valamint bronzcsatokat és fibulákat találtunk.

A 14. sz. lelőhelyen egy 100 m²-es terület átvizsgálása maradt el a korábbi ásatási periódusban. A kis szelvényben mindössze egy vaskést tartalmazó sírt tártunk fel, amely a korábbról ismert 8–9. századi avar temetőhöz tartozhatott.

Munkatársak: Füzesi András, Hetesi Szilvia, Makoldi Miklós és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

SEBŐK KATALIN – SZABÓ GÁBOR

177. Hajdúböszörmény, Kadarcs-part

(Hajdú-Bihar megye) U, R, LT, Sza, Á

A 26. sz. lelőhely az M35 autópálya nyomvonalának humuszosítása, a régészeti felügyelet során vált ismertté. A lelőhely az egykori vízfolyás, a mai Kadarcs-ér partján helyezkedik el, követve az ér magaspartját. Az autópálya nyomvonala erre merőlegesen fut, így az értől távolodva K-i irányba egyre ritkultak az objektumok. 2005. május 23. és június 24. között 236 objektumot tártunk fel, melyekhez 347 stratigráfiai egységet rendeltünk. A feltáráshoz kijelölt 5149 m²-en több korszak emlékművét tártuk fel.

Az *újkőkori* Esztár-csoporthoz néhány kerek élelem-tároló-gödör és esetleg egy temetkezés köthető.

A *rézkori* bodrogkeresztúri kultúra népességéhez két hatalmas, amorf agyagkitermelő, és több kisebb gödör tartozott.

A következő megtelepedés a *vaskorban* történt; a feltárási területbe egy kelta ház részlete esett, jellegzetes bepecsételt és grafitos edénytöredékekkel leletanyagában.

A *római császárkorból* két épület vált ismertté az árkok és kerek gödrök mellett.

A feltárási terület középső részén egy 9–10. századi település 17 háza látott napvilágot, a hozzá tartozó külső kemencékkel, kutakkal és agyagkitermelő gödrökkel. A házak mindegyike kisméretű, 2–2,5×2–3 m-es lekerekített sarkú, négyszögletes alaprajzú, félig földbe mé-

lyített épület lehetett. Kicsiny, U alakú kemencéjüket az ÉK-i vagy ÉNy-i sarokba vájták, szájnyílásukban vagy környékükön gyakran sütőharang töredékei feküdtek. Az egyik épületből a hamus-faszenes betöltés mellett vassalakmaradványok is előkerültek – elképzelhető, hogy műhelyként funkcionált. Az ásatási felszín K-i felében nagy agyagkitermelő gödrök és kutak helyezkedtek el, így minden bizonnyal elértük az egykori település K-i határát. E helyen feltártunk még néhány *Árpád-kori* gödröt és árkot is.

Munkatársak: Ligner Jácint és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

ANDERS ALEXANDRA – NAGY EMESE GYÖNGYVÉR – RACZKY PÁL

178. Hajdúböszörmény, Keleti főcsatorna

(Hajdú-Bihar megye) U, Szk

Az épülő M35 autópálya nyomvonalába eső 17. sz. lelőhely területén régészeti szakfelügyeletet végeztünk 2005 májusában. A humuszosítás megkezdésekor kiderült, hogy a halom valójában egy természetes eredetű, vastag (80–100 cm) humuszréteg, melynek eltávolítása után a sárgás altalajban újkőkori és szkíta objektumok feltárultak ki. A 6789 m² területen 59 objektumot tártunk fel.

Az egykori természetes magaslat legmagasabb pontján egy 5×10 m-es paticsfoltban egy ház omladékát figyeltük meg, melynek elbontása után kirajzolódott a szerkezeti elemeket tartó kisebb cölöpök nyomai. Az egykori lakóház ÉK–DNy-i tájolású volt. Az épület körül kisebb méretű kerek, méhkas alakú tárológödrök helyezkedtek el, míg a laposabban fekvő K-i és Ny-i területen nagyméretű agyagkitermelő-gödrök övezték a valószínűleg csak rövidebb ideig tartó megtelepedést szolgáló kis tanyát. Belőlük rendkívül nagy mennyiségű kerámiaanyag látott napvilágot, mely alapján a település a középső újkőkori elejére keltezhető. Az egyik gödörből egy melléklet nélküli, bal oldalára fektetett, zsugorított helyzetű felnőtt sírja is előkerült.

Az újkőkori településjelenségek mellett 15 szkíta korba sorolható gödröt és egy földbe mélyített, szabálytalan alakú házat bontottunk ki. A leletanyag viszonylag szegényes; a durva kidolgozású fazekak, tálak és csuprok mellől hiányzik a korongolt és felfényezett áru. Elképzelhető, hogy ezek az objektumok a 25. sz. lelőhelyen (Pródi halastó) megfigyelt szkíta településhez tartoztak.

RACZKY PÁL – ANDERS ALEXANDRA – NAGY EMESE GYÖNGYVÉR – VÁCZI GÁBOR

179. Hajdúböszörmény, Molnár-tanya

(Hajdú-Bihar megye) U, Sza

Az M35 autópálya korrekciójának nyomvonalába eső 27. sz. lelőhely csak a humuszosítás után vált ismertté. A leletmentő ásatást 2005. június 25. és július 9. között végez-

